

ציון הלא תשאלני

מילים: רבי יהודה הלוי

לחן: נורית הירש

שְׁלוֹמֶךָ וְהֵם יִתְּרֵךְ עֲדֶיךָ
מִיָּם וּמִזָּרְחַם וּמִצְפוֹן וְתִימָן
חֲרָמוֹן וְנִכְסֵי לְרֵדְתָם עַל הַרְרֵיךָ
שְׂיִבַת שְׂבוּתֶךָ – אֲנִי כְּנֹר לְשִׁירֶיךָ.
דוֹרְשֵׁי שְׁלוֹמֶךָ וְהֵם יִתְּרֵךְ עֲדֶיךָ
אוֹרֶךְ וְיִבְקְעוּ עָלַי שְׁחֵרֶיךָ,
חֲתַךְ בְּשׂוֹבֶךָ אֶלֵּי קִדְמַת נְעוּרֶיךָ!
שְׂיִבַת שְׂבוּתֶךָ – אֲנִי כְּנֹר לְשִׁירֶיךָ.

ציון, הלא תשאלי לשלום אֲסִירֶיךָ דוֹרְשֵׁי
שְׁלוֹם כְּחוֹק וְקָרוֹב שְׂאֵי מִכָּל עֲבָרֶיךָ
וְשְׁלוֹם אֲסִיר תִּאָּה, נוֹתֵן דְּמַעְיוֹ כָּטַל
לְבָבוֹת עֲנוּתֶךָ אֲנִי תַנִּים, וְעַת אֲחַלֵּם
ציון, הלא תשאלי לשלום אֲסִירֶיךָ?
אֲשֶׁרֵי מִחֲכָה וְנִיגַע וְיִרְאָה עֲלוֹת
לְרֵאוֹת בְּטוֹבַת בְּחִירֶיךָ וְלַעֲלוֹ בְּשֵׁמִי-
לְבָבוֹת עֲנוּתֶךָ אֲנִי תַנִּים, וְעַת אֲחַלֵּם

פירושי מילים

ציון

שמה הפיוטי של ירושלים; כינוי לירושלים; אחד משמותיה של ירושלים.

השם ציון מוזכר במקרא 151 פעמים.

ציון היא סמל לגאולת ישראל ותחיית ירושלים הקדושה בידי בניה.

הלא תשאלני

למה את לא שואלת? מחד את שואלת לשלומנו, ומאידך את לא שואלת?

לשלום אסיריך

יהודי הגולה הכלואים בגלות. אמירה ובה האשמה: אסורים בגללך, ציון, אסירי אהבתך. הגולה מדומה לבית כלא, ועם ישראל – לאסירים (זכריה ט, יא-יב).

דורשי שלומך

מי הם אסיריך? דורשי שלומך. עם ישראל מבקש אותך ומתגעגע אלייך מגלותו.

והם יתר עדריך

הם – עם ישראל – שארית הפליטה שלך, מי שנותר. עם ישראל מדומה לצאן הנמצא במצב של פזורה, כי הוא בגולה.

מים ומזרח

מים ממערב. ותימן ומצפון. מכל הכיוונים.

שלום רחוק וקרוב

דרשי בשלום בנייך הרחוקים והקרובים (ישעיהו נז, יט).

שאי מכל עבריך

דרשי בשלום בנייך מכל הצדדים, בכל הכיוונים.

ושלום אסיר תאוה

דרשי גם בשלום אסיר בגלותו המתאוה, רוצה מאוד לעלות לארץ ישראל, היא ציון, והוא כמו אסיר בידי רצונו זה.

נותן דמעיו כטל-חרמון

שדמעותיו יורדות כטל מהר חרמון (תהילים קלג, ג).

ונכסף לרדתם על הרריך

ומשתוקק שדמעותיו ירדו על הרי ציון.

לבכות ענותך אני תנים

אינני מפסיק לבכות את כאבך כמו יללות התנים.

ועת אחלום שיבת שבותך

וכאשר אחלום על גאולתך, שובך לארץ ישראל (תהילים קכו, א).

אני כנור לשיריך

שירי השמחה על כך מתנגנים בי ככנור (הדובר בשיר שר את שירה של ציון).

אשרי מחכה ויגיע ויראה

אשרי המחכה לגאולה שיזכה לראות גם את בואה.

עלות אורך ויבקעו עליו שחריך

יראה את עליית אור הגאולה (ישעיהו נח, ח).

לראות בטובת בחירך

בחיר – הטוב ביותר, שבחרו בו. עם ישראל הוא העם הנבחר.

ולעלז בשמחתך

ולשמח בשמחתך.

נעורִיך: בשובך אלי קדמת

כשתשובי לימיִיך הראשונים (יחזקאל טז, נה).

המשורר רבי יהודה הלוי – ריה"ל

רבי יהודה הלוי, המכונה ריה"ל, נולד בשנת 1075 בטודלה שבצפון ספרד. זמן קצר לפני שנולד, נכבשה ספרד על ידי מלכות קסטיליה ועברה בהדרגה משלטון ותרבות מוסלמיים לשלטון ותרבות נוצריים. בתחילת דרכו נדד לדרום ספרד, למקום מושבם של גדולים בתורה ובשירה. ריה"ל זכה להשכלה רחבה והיה בקיא במקרא, בתלמוד, בשירה ובפילוסופיה ערבית וכמובן ברפואה, מקצוע שבו עסק לפרנסתו. ריה"ל נשא אישה שנפטרה בצעירותה, והשאירה אותו עם בתם היחידה.

במשך שנות חייו הרבה לכתוב, ויש בידינו כאלף שירים ופיוטים, אגרות וספר הכוזרי. געגועיו לציון לא נתנו לו מנוח והוא כתב, בין שאר שיריו, את "ציון הלא תשאלי" ואת "לבי במזרח ואנוכי בסוף מערב" המשקפים רגשות אלה. תקופתו של ריה"ל נחשבת לתור הזהב של יהדות ספרד מבחינה תרבותית וספרותית – משוררים רבים וחשובים כמו משה אבן עזרא, שלמה אבן גבירול ואחרים שייכים לתקופה זו – אך הייתה זו גם תקופה מסוכנת מבחינת ביטחונם של היהודים שסבלו מפרעות הן מצד הנוצרים והן מצד המוסלמים. בשל כך נדד רבי יהודה הלוי מצפון לדרום וספג את תרבותן של שתי הדתות.

בערוב ימיו, בשנת 1140, החליט לעזוב את בתו, את נכדו ואת כל רכושו הרב ולעלות לארץ ישראל. בשנת 1141 הגיע ריה"ל לחופי מצרים ושם שהה מספר חודשים. ממסמכים שנמצאו בגניזת קהיר התגלה שהוא הפליג לארץ ישראל בסיוון 1141 ונפטר באב תתק"א, יולי-אוגוסט 1141, שלושה חודשים בלבד לאחר הגיעו ארצה.

ניתוח ספרותי

"ציון הלא תשאלי" הוא פיוט. לצד התפילה הכתובה בסידור התפתחה מסורת של שירי קודש, הרי הם הפיוטים. חלק מהפיוטים שובצו בתוך סידור התפילה כחלק מהתפילה, ורבים מהם, שנכתבו על ידי משוררים, נכללים בתוך "ספר פיוטים". לקהילות רבות ספר פיוטים ייחודי משלהן. במשך השנים החלו לשיר פיוטים גם מחוץ לבית הכנסת; באירועים סביב מעגל השנה (חגים, בקשות ועוד) ובאירועים סביב מעגל החיים (בריתות, חתונות ועוד).

אהבתו הגדולה של רבי יהודה הלוי לציון וכיסופיו אליה ניכרים בכל מילה ומילה בפיוט. הפנייה לציון היא בגוף שני, לאישה, לאהובה, אהבה שהביאה אותו להגשים את חלומו הגדול ולעלות לארץ ישראל. הפיוט התקבל לסדר הקינות של תשעה באב בנוסח יהודי אשכנז, והוא נאמר בבוקר לקראת סיום סדר הקינות.

הזמן המפורד

בפיוט קיימים שלושה צירי זמן שונים:

ציר הזמן הקונקרטי

עבר, הווה ועתיד. זמן המתחיל בהווה ובו חי הדובר בשיר. מנקודת מבט זו הוא משקיף אל העבר, שאיננו עוד, ומייחל לעתיד שמאחר לבוא. ההווה שנמצא בין עבר מפואר לעתיד מיוחל הוא שלב עגום.

ציר זמן עבר

ציר הזמן השני משקיף אל העבר כמשהו שקיים, עבר המנוסח בלשון הווה. השתוקקות למקומות שאינם קיימים עוד. ארץ ישראל מתוארת כמקום קיים תוך התעלמות מחורבנה. ציון מתוארת ככלילת יופי על אף שחרבה. זהו עבר שמסרב להיות עבר ונע על ציר הזמן.

ציר זמן שנע במהופך

ככל שהזמן מתקדם קדימה, ציון חוזרת אחורה, אל ימי נעוריה. היא מצעירה ככל שהיא מזקינה. השיר נפתח בפנייה ישירה אל ציון ובתלונה על כך שהיא אינה מתעניינת בגורלו של עם ישראל הנמצא בגלות, רחוק ממנה: "ציון הלא תשאלני לשלום אסיריך". עם ישראל הם אסירי אהבתה של ציון, והם אינם יכולים להשתחרר ממנה, בזמן שהיא אינה מגלה בהם עניין. זוהי שאלה רטורית שאינה זוכה למענה. בשיר קיימים שני קולות: קולו הקולקטיבי של עם ישראל (יתר עדרייך, אסיריך, דורשי שלומך ועוד) וקולו של הדובר (אסיר תאוה, נותן דמעיו, נכסף לרדתם, אני כינור ועוד). ציון נמצאת בנקודת השבר הנמוכה ביותר. היא חרבה אך היא עדיין ארץ הבחירה ועמה הוא העם הנבחר. בעיני העם היא יכולה לשוב לנעוריה ("בשובך אלי קדמת נעורייך").

אמצעים אמנותיים

בית

בשירת ספרד כל שורה נקראת "בית", וכל "בית" נחלק לשני חלקים:

דלת: חלקו הראשון של הבית

סוגר: חלקו השני של הבית.

לדוגמה: ציון, הלא תשאלני לשלום אסיריך (דלת) דורשי שלומך והם יתר עדרייך (סוגר)

חרוז מבריה

חרוז הנועל את כל בתי השיר.

חרוז מבריה משובח

חרוז שבו סופי הבתים מסתיימים בשלושה עיצורים זהים ובשתי תנועות זהות ביניהן. בפיוט זה החרוז הוא "רִיךְ":

ציון, הלא תשאלי לשלום אַסיריךְ דורשי שלומך והם יתר עֲדִיךְ
מִים ומזרח ומצפון ותימן שלום רחוק וקרוב שאי מפל עֲבִיךְ :

תפארת הפתיחה

קישוט מיוחד בבית הראשון, לרוב חריזת הדלת של הבית הראשון בחרוז מבריה.

שיבוץ

שילוב קטעי פסוקים או פסוקים שלמים כלשונם או בשינוי קל בתוך השירים, לדוגמה:
לשלום אַסיריךְ : זכריה ט, יא-יב.

פסוק יא : גם-את בְּדַם-בְּרִיתךְ, שְׁלַחְתִּי אַסִּיריךְ מבוֹר, אֵין מִים, בּוֹ.
פסוק יב : שׁוֹבוּ, לְבַצְרוֹן, אַסִּירִי, הַתְּקַנָּה ; גם-הַיּוֹם, מִגִּיד מִשְׁנֵה אָשִׁיב לְךָ.
שְׁלוֹם רְחוֹק וְקָרוֹב : ישעיהו נז, יט.

פסוק יט : בּוֹרָא, נוֹב (ניב) שְׁפָתֶיךָ ; שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרְחוֹק וְלְקָרוֹב, אָמַר יְהוָה-- וּרְפָאתֶיךָ.
נֹתֵן דְּמַעְיוֹ כְּטַל חֶרְמוֹן : תהילים קלג, ג.

פסוק ג : כְּטַל-חֶרְמוֹן - שְׁיֵרֵךְ, עַל-הַרְרֵי צִיּוֹן :

כִּי שֵׁם צִנֵּה יְהוָה, אֶת-הַבְּרֶכֶה-- חַיִּים, עַד-הָעוֹלָם.

וַעַת אֶחָלֵם שִׁיבַת שְׁבוּתְךָ : תהילים קכו, א.

פסוק א : שִׁיר הַמַּעֲלוֹת : בְּשׁוֹב יְהוָה, אֶת-שִׁיבַת צִיּוֹן-- הֵייוֹ, כְּחוֹלְמִים.

עֲלוֹת אוֹרֶךְ וַיִּבְקְעוּ עָלָיו שְׁחֵרְךָ : ישעיהו נח, ח.

פסוק ח : אֵז יִבְקַע כְּשַׁחַר אוֹרֶךְ, וַאֲרַכְתָּךְ מֵהַרָּה תִצְמַח ; וְהִלַּךְ לְפָנֶיךָ צִדְקָתְךָ, כְּבוֹד
יְהוָה יֵאסְפֶךָ.

בְּשׁוֹבֶךָ אֵלֵי קַדְמַת נְעוּרֶיךָ : יחזקאל טז, נה.

פסוק נה : וַאֲחֻזֵּיךָ, סֹדִים וּבְנוֹתֶיהָ תִשְׁבֵּן לְקַדְמֶתְךָ, וְשִׁמְרוֹן וּבְנוֹתֶיהָ, תִשְׁבֵּן
לְקַדְמֶתְךָ ; וְאֵת, וּבְנוֹתֶיךָ, תִשְׁבִּינָה, לְקַדְמֶתְךָ.

מעגל אסכולוגי

מנקודת ההווה הרע (הגולה) אנו מסתכלים אל העבר (תקופות טובות לעם ישראל) במטרה להסתכל אל העתיד ולהחזיר אותנו אחורה למצב הטוב.

שאלה רטורית

שאלה שאין בה ציפייה לתשובה: ציון, הלא תשאלי?

דימויים ומטאפורות

אָנִי תַנִּים – איילל כתן, הדובר מיילל כתן.

האנשה

פנייה לציון כאל דמות אישה, מישהי קרובה.

ביצוע השיר

השיר בוצע לראשונה בפסטיבל הזמר והפזמון הישראלי, ה' באייר תשל"ב, במוצאי יום העצמאות, על ידי הזמרת אופירה גלוסקא. הפסטיבל נערך בבנייני האומה בירושלים.

ניתוח ומבנה מוסיקלי

נורית הירש בחרה לשנות את מבנה הבתים המופיעים בפיוט המקורי. היא איחדה את שלושת הבתים הראשונים לבית אחד בן שש שורות, ואת הבית הרביעי היא הפכה לפזמון חוזר.

בית ראשון מקורי

צִיּוֹן, הֲלֵ אֶתְשָׂאֲלִי לְשָׁלוֹם אֲסִירֶיךָ דוֹרְשֵׁי שְׁלוֹמְךָ וְהֵם יִתְּרֵךְ עֲדְרֶיךָ

בית שני מקורי

מֵיָם וּמִזֶּרֶחַ וּמִצָּפוֹן וְתִימָן שְׁלוֹם רְחוֹק וְקָרוֹב שְׂאֵי מִכָּל עֲבְרֶיךָ

בית שלישי מקורי

וְשָׁלוֹם אֲסִיר תִּצְאֶה, נוֹתֵן דְּמָעִיו כְּטַל חֶרְמוֹן וְנִכְסֵף לְרַדְתָּם עַל הַרְרֶיךָ

בית רביעי מקורי שהפך לפזמון

לְבָכּוֹת עֲנוֹתְךָ אֲנִי תַנִּים, וְעַת אֲחַלֶּם שְׂבִיבַת שְׁבוּתְךָ – אֲנִי כְּנוֹר לְשִׁירֶיךָ.

בהמשך צירפה הירש את הבית הראשון לבתים 33 ו-34, ובנתה בית שני נוסף בן שש שורות.

בית ראשון מקורי שהפך לשתי שורות ראשונות בבית השני החדש

צִיּוֹן, הֲלֵ אֶתְשָׂאֲלִי לְשָׁלוֹם אֲסִירֶיךָ דוֹרְשֵׁי שְׁלוֹמְךָ וְהֵם יִתְּרֵךְ עֲדְרֶיךָ

בית 33 שהפך לשורות שלוש וארבע בבית השני החדש

אֲשֶׁרִי מְחַפֶּה וְיָגִיעַ וְיִרְאֶה עֲלוֹת אוֹרֵךְ וְיִבְקָעוּ עָלָיו שְׁחָרֶיךָ

בית 34 שהפך לשורות חמש ושש בבית השני החדש

לראות בטובת בחיריך ולעל'ז בשמ- חתך בשוּבך אלי קדמת נעוריך

בית רביעי שהפך לפזמון

לבכות ענותך אני תנים, ועת אַחלם שיבת שבותך – אני כנור לשיריך.

המנגינה כתובה בסולם סי מינור במנעד של 11 צלילים מסי באוקטבה נמוכה ועד מי באוקטבה שנייה. הערכים הריתמיים בשיר מגוונים. השיר פותח בקדמה של שמינית ובקפיצה של קווינטה מצליל הטוניקה, סי, לצליל הדומיננטה פה#. זו פנייה ישירה ל"ציון" כשהערך הריתמי מודגש אף הוא: ארבעה רבעים + רבע מנוקד.

הפראזה הראשונה מקבלת התאמה מלאה בין הטקסט ללחן. ההטעמה המילולית מקבלת הטעמה צלילית. אחרי הפנייה לציון, בתיבה שנייה, מתחיל רציטטיב על אותו צליל הדומיננטה, פה#, אך בערכים ריתמיים שונים: שמיניות, טריולה ורבע מנוקד, על מנת להעצים ולהדגיש את הפנייה ל"ציון". הרציטטיבים מופיעים פעמים נוספות בלחן, דבר המזכיר לנו את התפילות בבית הכנסת, למשל בבתים 10-17 בתנועה מלודית בעלייה עד לשיא המופיע על הצליל דו# במילה "הררייך", ובבית השני בבתים 37-43 במילה "נעוריך" (תיבות 44-45). מיד אחר כך, בתיבות 18-19 ישנו מרווח של סקסטה, פה-#רה, במילה "לבכות", דבר המדגיש את מצבו הקשה של הדובר ואת החשיבות שהוא מייחס לבכיו. בתיבה 21 ישנו חיקוי של יללת התן, "אני תנים", בתוספת טקסטואלית "או, או..." המחקה את קולו של התן המיילל. הירש הדגישה את קול התן על ידי הלחנתו כמשפט מוסיקלי בפני עצמו. במשפט "ועת אחלום שיבת שבותך" (תיבות 22-23) יש שימוש בצלילים גבוהים כשהגבוה ביותר הוא מי במילה "עת", הדגשה של החשיבות והאמונה שגם חלום זה יתגשם, שיבתו של עם ישראל לציון ושיבתה של ציון לימי נעוריה. מסוף תיבה 23, כקדמה לתיבות 24-25 יש ירידה של סקסטה מהצליל סי לצליל רה, הבא להראות את מקומו הצנוע של הדובר מול מקומה החשוב של ציון; הוא רק "כינור לשיריך".

על מנת להדגיש את ענותו של הדובר, הירש חזרה על משפט זה פעמיים במהלך השיר. בסיום השיר הוסיפה הירש את המשפט "ציון, הלא תשאלי לשלום אַסיריך?" (משפט סיום), אותה שאלה רטורית הפותחת את הפיוט ומשאירה את המאזינים ללא תשובה, בסימן שאלה על צליל הדומיננטה פה.

פעילויות העוסקות בתוכן השיר

1. בפיט יש תיאור של עם ישראל בגולה. הקיפו בעיגול את המילים המתארות אותו.
2. בפיט יש תיאור של המשורר-הדובר. מתחו קו מתחת למילים המתארות אותו.
3. השלימו את המילים החסרות בקטע הבא. היעזרו במחסן המילים בסוף הקטע.

השיר פונה אל _____ היא _____.

הפונים הם _____ ! _____.

הפונים מדמים את עצמם ל _____ הנמצאים ב _____.

השיר מבטא געגועים עזים ל _____.

(ארץ ישראל, עם ישראל, גולה, אסירים, הדובר המשורר, ציון, ירושלים).

4. לפניכם מספר שיבוצים – ציטוטים מספרים שונים בתנ"ך.

א. מצאו את המשפטים המתאימים לציטוט בשיר וכתבו אותם.

זכריה ט, יא-יב:

גם-את בָּדַם-בְּרִיתְךָ, שְׁלַחְתִּי אֶסְרִיךָ מִבּוֹר, אֵין מַיִם, בּוֹ. שׁוּבוּ, לְבַצְרוֹן, אֶסְרִי,
הַתְּקַנָּה; גַּם-הַיּוֹם, מְגִיד מִשְׁנֵה אֲשִׁיב לְךָ.

ישעיהו נז, יט:

בוֹרָא, נוֹב (נִיב) שְׁפָתִים; שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרַחוּק וְלְקְרוֹב, אֲמַר יְהוָה--וּרְפָאתֶיךָ.

תהילים קלג, ג:

כָּטַל-חֶרְמוֹן-- שְׁיַרְד, עַל-הַרְרֵי צִיּוֹן: כִּי שָׁם צָנָה יְהוָה, אֶת-הַבְּרָכָה--
חַיִּים, עַד-הָעוֹלָם.

תהילים קכו, א:

שִׁיר, הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוֹב יְהוָה, אֶת-שִׁיבַת צִיּוֹן-- הֵינְנוּ, כְּחֻלְמִים.

ישעיהו נח, ח:

אז יבקע פשח אורך, וארכתך מהרה תצמח; והלך לפניך צדקך, כבוד יהנה באספך.

יחזקאל טז, נה: נאחותיך, סדם ובנותיה תשבן לקדמתו, ושמרון ובנותיה, תשבן לקדמתו; ואת, ובנותיך, תשבנה, לקדמתך.

(על המורה להסביר את הפסוקים או לפחות את המילים הרלוונטיות).
ב. מהי, לדעתכם, השורה החשובה ביותר בשיר? הסבירו למה.

ג. תרגמו את השיר לשפה עכשווית בלי לשנות את תוכנו.
ד. הציעו כותרת נוספת לשיר.

פעילויות מוסיקליות

1. סמנו בגוף הטקסט את המבנה המוסיקלי של השיר.

2. מכמה חלקים מורכבת היחידה המוסיקלית החוזרת על עצמה בשיר?

3. השלימו את המילים החסרות בקטע הבא. היעזרו במחסן המילים שבסוף הקטע.
היחידה המוסיקלית בשיר מורכבת מ _____ חלקים.
החלק ה _____ משמש כמנגינת _____ ומנגינת _____.
החלק ה _____ משמש כמנגינת ה _____.
(הבית השני, פזמון, שני, ראשון, הבית הראשון, שני).

4. סמנו V ליד המשפטים הנכונים:

לכל המשפטים הספרותיים בשיר יש את אותה מנגינה. _____
לכל משפט ספרותי בשיר יש מנגינה שונה. _____
מנגינת הבית הראשון חוזרת במדויק בבית השני. _____

המשפטים המוסיקליים והמשפטים הספרותיים חופפים זה לזה בכל השיר. _____
המשפטים המוסיקליים והמשפטים הספרותיים אינם חופפים זה לזה בכל השיר. _____
במנגינת השיר ישנם חלקים רציטיביים (דיבוריים). _____
במנגינת השיר אין חלקים רציטיביים. _____
כל המשפטים המוסיקליים מתחילים בקדמה בהתאמה עם הטקסט. _____
חלק מן המשפטים המוסיקליים מתחילים בקדמה בהתאמה עם הטקסט. _____
5. הביטו בתווים והקיפו את הצלילים בעלי המשכים הארוכים ביותר.

6. קראו את הפיוט והקיפו בעיגול את המילים שבהן מופיעים הצלילים הארוכים. מדוע, לדעתכם, מופיעים
צלילים ארוכים דווקא על מילים אלה?

מלאך מסולם יעקב

מילים: יורם טהרלב

לחן: נורית הירש

יורם טהרלב

נולד בשנת 1938 בקיבוץ יגור ליפה וחיים טרלובסקי, שניהם חלוצים יוצאי ליטא שעלו לארץ במסגרת תנועת "החלוץ". טהרלב כתב מספר רב של שירים ופזמונים, פרסם ספרי שירה, ספרי פזמונים, מדריכים לכתיבת ביוגרפיות של הזמר העברי ועוד. היה עורך בהוצאת הספרים של משרד הביטחון. שיריו של טהרלב כוללים נושאים מגוונים מאוד: שירי אהבה, שירי מולדת, שירי טבע, שירי רעות ושירי הומור. במילותיו של אליהו הכהן "טהרלב הינו פזמונאי מתעד... ולא רק בגלל "הבלדה על יואל משה סלומון" או "גבעת התחמושת" או שירי הצנחנים, השריונאים וחיל הים. כמעט כל שיר שלו הוא פיסת תיעוד של פרקי הווי, פולקלור ישראלי מתהווה והולך ושפה עברית חיה".

על השיר

טהרלב מציין ששירו "מלאך מסולם יעקב" הושפע משירים ששר בילדותו. "אל המעיין בא גדי, בא גדי לבן. מאין תבוא הגדי? וען לי ויאמר: מחרן. השלום ללבן בן בתואל? השלום ליעקב ולרחל? וען הגדי ויאמר: שלום". לדבריו, בשירו שלו, מי שעונה על השאלות הוא המלאך שליווה את יעקב בדרכו לחרן. בשיר מופיע גם בנימין, הבן הקטן של יעקב, שהסיפור עליו בתנ"ך מעורר בטהרלב צמרמורת עד היום. בשיר מתוארת ארץ ישראל כרצף אחד: "ארץ הנגב אל ארץ גלעד" ביטוי לשלמות הארץ, לשלום בארץ; "אהל עשו" (אויבי ישראל הקרויים עשו) ו"בית יעקב" חיים יחדיו כביטוי לאופטימיות בשיר.

על הלחן

- **מבנה השיר:** בשיר שתי מנגינות עיקריות: חלק א' וחלק ב'; בית ופזמון - מבנה סטרופי בצורת א-ב-א-ב-א.
- **מאפיינים מוסיקליים עיקריים:**
 - מקצב של רבע ושתי שמיניות (עם אקדם של שמינית) שחוזר לאורכו של כל השיר.
 - פריודה סימטרית החוזרת בחלק א' ובחלק ב' במסגרת של 4 תיבות + 4 תיבות.
 - חלק א' פותח בקוורטה בעלייה היוצרת פתיחה אופטימית לשיר (משהו שנפתח). בחלק השני של הפריודה - "ירד משמים" מתפתח המוטיב הראשון ועולה לצליל סי – "בלובן כנפיים".
 - בחלק ב' עלייה סקונדרית במשפט הראשון של הפריודה – "מאין תבואה ואנה תצעד" עד לשיאו של השיר בצליל הגבוה ביותר במלודיה – דו ("מי שם") וירידה סקונדרית בחלקה השני של הפריודה.